

O vývoji sociálního myšlení v Československu.

Proslov v zahajovacím sezení mezinárodního sjezdu sociální politiky
v Praze dne 2. října 1924.

Dr. Jos. Gruber.

S obzvláštním potěšením uvítali jsme v sociálním ústavě československé republiky, že dvě tak významné mezinárodní korporace sociálně politické, sdružení pro zákonnou ochranu dělnictva a sdružení pro boj proti nezaměstnanosti, přijaly naše pozvání, aby zahájily po více než 25 letech od sjezdu curyšského nové období mezinárodních kongresů sociální politiky letošním sjezdem v Praze. Vyslovuji-li jménem sociálního ústavu povděk nad volbou našeho hlavního města Prahy za sídlo tohoto mezinárodního kongresu, chci zároveň též zdůraznit, že my v čsl. republice této volby i po věcné stránce také zasluhujeme a že jsme si toho také plně vědomi.

Patříť především československá republika k nejprůmyslovějším státům evropským. Byla již před více než půltisíciletím sídlem nejbohatší hornické těžby na stříbro a zlato v celé střední Evropě. Když se od 18. stol. rozmáhal nový ruch velko-průmyslový, vyrůstaly po celém severním pomezí širokým pruhem od krajního severozápadu až po východní Slezsko téměř jeden na druhém tovární závody, textilní, sklářské, keramické a j., opřené přecasto o starodávné výroby domácí s jejich po staletí vypěstěnou technikou, zatím co úrodné pruhy údolí Labe a Moravy staly se střediskem kvetoucího průmyslu zemědělského, cukrovarů, sladoven, pivovarů, lihovarů atd. Historické země české koruny Čechy, Morava a Slezsko představovaly tři čtvrtiny průmyslové výroby celého starého Rakouska a pracují 80% výroby pro export, a podobně byl na Slovensku soustředěn skoro všechn průmysl bývalého Uherska.

Avšak nejenom v skutečném hospodářském, zvl. průmyslovém vývoji, také v sociálněpolitickém pokroku a nazírání naše země a český národ kráčely v čele bývalé monarchie. V naší těžbě hornické byla po celá staletí v platnosti směna

osmihodinová, a teprve když právě před sto lety hornictví bralo na se ráz kapitalistické velkovýroby, prodlužována délka směny až na pozdějších dvanáct hodin. Vrchnostenská úprava dětské práce v továrnách zahájena byla již josefinským nařízením z roku 1786 — tedy dávno před cizinou, hlavně jako důsledek tehdejšího sociálního vývoje v zemích českých. A teprv zase po téměř stu letech, po vstoupení Čechů na faktickou půdu vídeňského celoříšského parlamentu, došlo v bývalém Rakousku v letech 1880 k první soustavné sociální reformě průmyslové a hornické, již jsme rázem silně předstihli státy západoevropské, a záhy došlo u nás i k prvnímu obsáhlému zákonodárství sociálně-pojišťovacímu.

Byly to v posledním půlstoletí — vedle hlavního města tehdejší rakouské říše, Vídně — především historické země české, které svým rozmachem průmyslovým a hornickým i početným vzrůstem svého dělnictva, svým ruchem spolčovacím a koaličním, svými odborovými organisacemi a dělnickými tábory, svým tiskem a peticemi dávaly stále živý podnět k akcím legislativním i správním, a byli to čeští poslanci, zprvu měšťáčtí a později při pokračující demokratisaci volebních řádů i poslanci dělničtí, kteří pak v parlamentě bývali tlumočníky snah a návrhovatelů i referenty zákonných osnov sociálněpolitických.

Bylo nepochybným příznakem blížícího se politického rozvratu Rakouska, že přes všechno postupné rozšiřování volebního práva do říšského zastupitelstva octlo se posléz také sociálněpolitické zákonodárství rakouské v téměř úplné stagnaci, kdežto v Uhrách zůstalo vůbec celkem ve stavu embryonálním.

Ještě dříve však a výrazněji než v zákonodárství a správě projevují se u nás ideje a snahy sociálněpolitické v theorii a v literatuře. Směle můžeme říci, že české cítění bylo vždy zároveň cítěním sociálním.

Hnutí husitské, právě před půltisíciletím, usilovalo vedle reformy náboženské též o reformu hospodářskou a sociální. Leckterá zařízení Táborů i Českých bratří stejně jako učení a životní úprava přečetných sekt, u nás od 14. do 18. století vznikajících, od katharů a valdenských až po novokřtence a adamity, měla již také ráz socialistický, od osvíceného 18. století jsou pak nábožensko-sociální blouznivci vystřídáváni učenými národohospodáři, sociology a filosofy.

Hned první učitel národního hospodářství na pražské universitě, Josef Ignác Buček, Moravan z Příbora, již před stopadesáti lety požadoval rozdělení velkých majetků pozemkových v dědičné pachtovní usedlosti selské a vypravení nových kolonistů živým a mrtvým inventářem zdarma nebo na víceleté splátky. Osvícený aristokrat jihočeský, hrabě Jiří Buquoy, roku 1815 v své „Theorii hospodářství národního podle nového plánu a četných vlastních názorů“ je již rozhodným sociálním politikem, který učení Smithovo, že „bohatství národa se zakládá v přebytku roční výroby nad roční spotřebu“, doplňuje dodatkem, že to platí ovšem jen „při obecném blahobytu ve všech třídách lidu“, a produktivním dělníkem není mu pouze ten, kdo jako pracovní dobytče své síly do úmoru napíná, nýbrž kdo při práci výdělečné najde i času, aby „pokračoval v onom vzdělání ducha, jehož každý jako člověk i občan má býti účasten.“

Z počátku let 1840 Bernard Bolzano, kněz a filosof, jeden z nejušlechtlejších, k němuž dle Bráfových slov celé jedno pokolení shlíželo s úctou a vděčností, pokolení budoucímu jako svůj nejcennější odkaz zůstává v rukopise utopii „O nejlepším státě“, spis socialistický, který by, kdyby tiskem byl vyšel, byl svého autora „postavil do prvních řad křesťanských socialistů“. Také všemi vyšlými spisy Bolzanovými prokmitá horlení proti nerovnosti lidí a majetku, proti dědičnému právu, proti zkracování mzdy, i touha po obmezení vlastnického práva a po komunistických rádech prvotního křesťanství. A téměř v týchž letech jiný kněz a klášterní mystik brněnský, Frant. Matouš Klácel, v duchu staré Jednoty českobratrské navrhuje a později v Severní Americe zakládá filantropické řády, které mají připravovati všeobecné sbratření lidstva na podkladě rovnosti a bratrské vzájemnosti, všeobecné lásky a pravdy.

Roku 1850 píše v dobrovolném politickém vyhnanství ve Francii a v Anglii pozdější dlouholetý politický vůdce národa Dr. Fr. Lad. Rieger monografii „Průmysl a postup výroby jeho v působení svém ke blahobytu a svobodě lidu zvláště pracujícího“, vlastně to rozbor otázky dělnické, po stránce sociálně-politické dosud nedost oceňovaný. Žádná církev prý „neučí, že by moc fabrikanta byla založena od Boha samého a ve prospěch lidu, že je pronajimatel práce od Boha stanovená vrchnost“, „svědomí takořka celého společenstva staví se v odboj proti tomu, co na nynějším řádu a stavu průmyslném

je nespravedlivého a zloplodného“, praví Rieger a přimlouvá se za pronikavou státní politiku sociální, za asociaci práce a kapitálu i za vydatnou součinnost samých podnikatelů.

A tak bych mohl z inteligence, z buržoasie, vypočísti ještě předlouhou řadu jmen, která v českém národě burcovala sociální svědomí. Obmezím se jen ještě na některá význačnější. Před půlstoletím, v letech počínajícího pověstného „národohospodářského rozkvětu“, Dr. Frant. Lad. Chleborád stal se již v mladistvém věku 28 let nakrátko rádcem a vůdcem českého hnutí dělnického, družstevního i politického; sociální účel byl u něho spojován s národním: spojené dělnictvo mělo spolu pracovati k hospodářské, zejména průmyslové emancipaci českého národa.

Když pak r. 1882 rozdělena byla podle národností staroslavná pražská universita, nebylo českého národohospodáře, filosofa nebo sociologa, který by nebyl zároveň býval theoretickým politikem sociálním. První český pěstitel národohospodářské vědy na Karlově universitě, Albín Bráf, vydal jako svůj habilitační spis obsáhlé „Studie o dělnických poměrech severočeských“, jednu z prvních monografií sociálněpolitické deskriptivy, a sociální politika i zejména sociální pojišťování děkuje i v dalších 30 letech jeho přebohaté činnosti vědecké i politické Bráfovi mnoho cenných publikací a praktických zařízení. Také jeho mladší druhové fakultní a všechna t. zv. národohospodářská škola Bráfová vedle otázek ryze theoretických věnuje problémům sociálním a sociálněpolitickým v zájmu věcném i národním nepřetržitou pozornost.

A jako to před sto lety byli vedle národohospodářů a snad i před nimi filosofové Bolzano, Klácel, Augustin Smetana, tak i dnes v té ideové přípravě pro pokrokovou sociální politiku v českém národě jest na jednom z nejpřednějších míst jmenovati naše české filosofy a sociology, především T. G. Masaryka.

Kdo u nás i za hranicemi neznal by alespoň Masarykovu „Otázku sociální, základy marxismu sociologické a filosofické“, kdo by nevěděl, jak Masaryk i slovem a osobou svojí měl odvahu, a to i v dobách pohnutých, postaviti se za každý spravedlivý požadavek dělnický a s jakou neohrožeností dovedl vždy čeliti bezpráví a křivdě, ať směřovala proti komukoliv a vycházela od kohokoliv. Masaryk byl vždy pro účinné ochranné

zákonodárství dělnické — osmihodinnou pracovní dobu prohlásil r. 1900 vůči horníkům za požadavek lidskosti —, byl pro úplné a řádné vybudování sociálního pojištění, pro bytovou reformu a sociální hygienu, pro výkup latifundií a rozdělení jich v menší samostatná hospodářství. Byl pro reformy zásadní a pronikavé, pro organický vývoj a postupnou přestavbu, ale nikoliv pro změny překotné a nepromyšlené, byl proti všelikému vykořisťování a panství třídnímu, byl však také proti všemohoucnosti státu a duchovnímu i hospodářskému komunismu. A co do method hospodářského zápasu, hlásal v lednu 1901 stávkujícím horníkům na Kladně slovy památnými, téměř biblickými: „Vy buďte dbalí, abyste dobývali spravedlnost spravedlností. Pořádek, který zachováte, bude vám silnou pomocí a podporou..., je znamením boje bez násilí, boje za pravou svobodu, za hospodářské, sociální a mravní osvobození.“ V těch slovech je celý, pravý Masaryk.

Pochopíte nyní zajisté, proč po takové stoleté duchovní přípravě český stát, k novému životu probuzený, za souhlasu všech politických stran českých dosud stále kráčí v čele sociálního pokroku.

Navazuje na tuto odvěkou tradici českého národa, sociální ústav československé republiky vítá vás srdečně k nové práci pro mezinárodní ujednání a vybudování sociálněpolitického zákonodárství, pro vítězství spravedlnosti a lidskosti ve vzájemných vztazích společenských.

Sociální a hospodářský rozmach Polska.

Dr. Jerzy Kurnatowski, Varšava.

Polsko, obnovené 11. listopadu 1918, ukončilo šestý rok života. Toť dostatečná doba, rozpoznati podstatné rysy sociálního a hospodářského díla nového státu.

I.

Pokud jde o sociální stránku,*) již počínáme tento stručný nástin, byla to právě první léta, konec 1918 a 1919, jež přinesla největší pokroky. S počátku reformy velmi závažné provedeny

*) Srv. Journal du Travail, juin 1923. La législation sociale en Pologne, M. Baumgart.